

Az ESG közigazgatási szektorban való alkalmazásának lehetőségei

BESENYEI Mónika¹

DOI: [10.29180/978-615-6342-76-8_3](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-76-8_3)

Absztrakt

Bár a közigazgatási szféra meghatározó szereplője valamennyi ország gazdaságának, egy modern államban fontos szerepet kell játszania a fenntartható fejlődési célok elérésében, és nem csak végrehajtó szerepben. Az ESG (E – environmental/környezet, S – social/társadalom, G – governance/vállalatirányítás) kétségtelenül egy olyan forradalmi eszköz, amely a pénzügyi eszközök révén teremt versenyelőnyt a fenntarthatóan, teszi ezt kisebb kockázattal működő szervezetek számára oly módon, hogy „pénzügyi szektorban a befektetési döntések meghozatalakor figyelembe veszik az ESG szempontokat, ami a fenntartható gazdasági tevékenységekbe és projektekbe történő hosszú távú befektetések növeléséhez vezet” (EC, 2023). A közigazgatás bevonása az ESG törekvésekbe létfontosságú lenne, mert gazdasági súlya nem elhanyagolható még akkor sem, ha a szereplőket a közvetlen szén-dioxid-kibocsátás szempontjából rangsoroljuk. Azonban nem szabad megfélemlíteni a közigazgatás közvetett hatásáról (mint a példamutatás, a munkavállalók szemléletformálása vagy az állami beruházások általi gazdaságformálás). Megfontolandó lenne kiterjeszteni a jelentéstételi kötelezettséget mind az állami vállalatokra, mind pedig a közigazgatási szervekre. Ehhez szükséges ezen szektorok jelentéstételi keretrendszerbe való bevonása és a megfelelő jelentések elkészítéséhez támogatás nyújtása. A piaci szereplőkkel ellentétben a közintézmények esetében az ESG-jelentéstételi kötelezettség bevezetése hatékony lehet a központi szándék esetén. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a legtöbb közintézmény számára (hasonlóan az üzleti szektorhoz) az adatgyűjtés jelenthet akadályt. Ugyanakkor a működési (környezeti, társadalmi, irányítási) és gazdálkodási adatok információs rendszerbe való integrálása az ESG-n túlmutató előnyökkel is járna.

A közigazgatás szerepe

Amikor a közigazgatás szerepvállalását és feladatait kívánjuk új szemszögből – esetünkben a fenntarthatóság vonatkozásában – megvizsgálni, érdemes áttekinteni azokat a kapcsolódási pontokat és összefüggéseket, amelyek mentén ezek a szerepek, felelőségek és feladatok értelmezhetők. A Magyary-féle definíció, miszerint a közigazgatás az állam adminisztrációja (Józsa, 2019) túlságosan általános ahhoz, hogy kapaszkodót nyújtson a további elemzésekhez.

Lőrincz Lajos szervezeti szempontú megközelítése szerint a közigazgatás az alrendszerei, az egyes szervek, a szervezet tevékenységei és funkciói, valamint a személyi állomány, amelyből az utóbbi alrendszer az, amely „a szervezetet és a funkciórendszert mozgásba hozza és mozgásban tartja” (Imre, 2016, old.: 1).

A közigazgatás egy komplexebb, rendszerszintű értelmezése szerint a közigazgatás, mint végrehajtó hatalmi ág, amely ilyen módon az állami stratégiák és célkitűzések megvalósítása érdekében kötelező döntéseket hozhat, és amelyek betartatásához állami kényszert is

¹ Budapesti Gazdasági Egyetem, Külkereskedelmi Kar, Társadalomtudomány Módszertan Tanszék, e-mail: besenyei.monika@uni-bge.hu

alkalmazhat, valamint „közszolgáltatásokat szervez és biztosít” a létrehozott közigazgatási szervezeti rendszer segítségével (Balázs, 2018).

Azonban ez a megközelítés sem könnyíti meg, hogy a fenntarthatósági feladat- és célrendszer, amely az államok szempontjából egyre inkább nagyobb hangsúlyt kap, a közigazgatás szintjén jól értelmezhető legyen. Ehhez a legközelebb az 1 táblázatban bemutatásra kerülő modellel jutunk, amelyet a francia közigazgatás tudományi modellként mutat be Patyi András. Az itt megjelenő csoportosítás már alkalmas lehet arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Fenntarthatósági Célokot és az az ESG területeket illeszteni tudjuk az egyes modellbéli funkciókhoz.

1. táblázat: A közigazgatás területei

1. Állami szuverenitás	2. Gazdasági funkciók	3. Társadalmi funkciók	4. Kulturális és nevelési funkciók
külső szuverenitás belső szuverenitás politikai funkciók	pénzjegykibocsátás speciális ágazatok (energia, hulladék, közművek, mezőgazdaság) gazdasági és pénzügyi koordináció, területi tervezés beruházási és hitelrendszer, adórendszer, árszabályozás	egészségügy lakás- és városépítés érdekvédelem és egyes társadalmi rétegek védelme egyes társadalmi struktúrák védelme és átalakítása	tudományos kutatás oktatás tájékoztatás műemlékvédelem

Forrás: Patyi, 2017, p. 19.

A Fenntarthatóság közigazgatási és társadalmi vonatkozásai

A fenntarthatósággal összefüggő (fenntarthatatlanság) kérdések kutatása a 20. század közepére vált világszerte népszerűvé a társadalmi-gazdasági fejlődés következtében végbemenő környezetkárosító hatások egyre nyilvánvalóbbá válásával. A téma jelentőségét felismerve mára számos egyetem és kutatóközpont foglalkozik a fenntarthatósági átmenet kérdésével (STRN, 2019). Tekintettel arra, hogy a kezdeti időszak inkább a felelősség és a problémák azonosításának időszaka volt (Takala, 1991), a fenntarthatósági átmenetről csak akkortól beszélhetünk, amikor nagy társadalmi-technikai rendszerek, hosszú távú, többdimenziós és alapvető átalakítása történik meg (Markard, Raven, & Truffer, 2012). A fenntarthatósági átalakulás nem egy passzív történetet jelent, vagy egyes intézkedések hatására végbemenő pozitív változásokat, hanem azt, amikor összehangoltan, több terület (társadalom, technológia) összefogásával tudatosan és tervezetten megy végbe a folyamat, amelynek a célja és iránya is jól meghatározott (Avelino, Grin, Pel, & Jhagroe, 2016).

A fenntartható fejlődés klasszikus hármas optimalizálása² azt jelenti, hogy a környezet, a társadalom (egyén) és a gazdaság harmóniáját igyekszünk célként kitűzni³. Ez a gazdasági működés szempontjából azt jelenti, hogy a társadalmi jóllét megteremtését a természeti erőforrások takarékos használata révén kell megvalósítani, azaz „a fenntartható fejlődés az emberi életminőség javulását jelenti úgy, hogy közben a támogató ökoszisztémák eltartóképességének határain belül maradunk” (Természeti Erőforrások Gazdaságtana) (Kerekes, A környezetgazdaságtan alapjai, 1998, old.: 24).

A fenntartható fejlődés egy olyan kifejezés, amelyet mindenki szívesen használ, de kevesen biztosak benne, hogy mit jelent pontosan (Daly, 1997). A fenntartható fejlődés fogalmának és tartalmának meghatározása újra és újra napirendre kerülő kérdés (Lélé, 1991, Costanza & Patten, 1995, Kates, et al., 2005, Holden, et al., 2016). Többek között a mérhetőség szempontjából lenne fontos egyértelműsíteni, hogy mit értünk fenntartható fejlődés alatt. Így az is megállapítható lenne, hogy mi nem fenntartható, így változások iránya értelmezhető és korrigálható lenne. Sajnos azonban a fenntarthatósági kihívások úgynevezett „vad” vagy „komplex” (wicked) problémák, amelyeknek éppen az az egyik jellemzőjük, hogy nincs egy jó megoldás. Többek között az alábbi jellemzőkről ismerhető fel egy „vad” probléma: „Nincs általános egyetértés abban, hogy mi a probléma. A probléma-megoldási folyamatnak nincs végső pontja. A megoldásnak nincs azonnali és egyértelmű tesztelési lehetősége. Nincs egy jól meghatározható, átfogó megoldás-készlet, amiből választhatnánk, a vad probléma ellentmondásossága számos módon magyarázható, és a magyarázat megválasztása meghatározza a probléma megoldásának karakterét.” (Pryshlakivsky & Searcy, 2013, old.: 114) A vad problémák megszelídítésének egyik módja, ha pontosan körül határoljuk, mely részterület fenntarthatóságát, vagy a fenntarthatóság melyik részterületét szeretnénk tanulmányozni.

Az ENSZ 2030-ig szóló fenntartható fejlődési iránymutatása értelmében a fenntartható fejlődési célokat a nemzeti tervekbe és stratégiákba be kell építeni annak érdekében, hogy meghatározhatók legyenek az alapszintek és a megvalósítható legyen a hatékony adatgyűjtés.

A mérhetőség tehát ebben az esetben fontos részét képezi a célok elérésének (ENSZ, Promotion of sustained economic growth and sustainable development, 2019). Ezek a célkitűzések kormányzati szinten határoznak meg feladatokat. Ennek értelmében pedig a közigazgatásnak is reagálnia kell ezekre az új globális és lokális kihívásokra, így mind a feladatrendszerében, mind pedig szervezeti felépítésében és konkrét feladataiban is olyan jelentős változások állnak be, amelyek új ismereteket, új kompetenciákat és új eszközöket igényelnek. Ennek egyik következménye, hogy a modern közigazgatás 1. táblázatban felsorolt hagyományos feladatai mellett megjelennek a fenntarthatósággal szorosabban összefüggő feladatok. Ilyen például a klímaváltozás, a környezetszennyezés és a vízhasználat vagy tiszta energia biztosítása, amely nem csak a környezeti, de társadalmi oldalon is számos megoldandó feladatot jelent, mint a termelés, mind pedig az elosztás és a tárolás szempontjából. „Új és a klasszikus közigazgatási feladatokhoz (belügy, külügy) képest egyre növekvő figyelmet és hatékony megoldást igénylő

² A hármas optimalizálás (Triple bottom line: TBL, People, Planet, Profit) meghatározás John Elkingtontól, a Sustain Ability alapítójától származik.

³ További definíciók és magyarázatok: A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely biztosítja a jelen szükségleteinek a kielégítését anélkül, hogy lehetetlenné tenné a jövő generációk szükségleteinek a kielégítését. (Kerekes, A környezetgazdaságtan alapjai, 1998)

A fenntartható fejlődés egy olyan viszonyrendszert (kultúrát) jelent az emberek és környezetük között, amely nem sérti a jövő generációk létezésének esélyeit. Ehhez környezeti szempontból fenntartható módon kell nyúlni erőforrásainkhoz, vagyis azokat a megújulásuk mértékén kell használni. hivatkozás

kihívást jelent az államok számára a klímaváltozás, a légkör felmelegedése s az ezzel járó számtalan negatív egészségügyi és környezeti hatás megfelelő kezelése.” (Józsa, 2019, old.: 10)

Természetesen a környezeti és más fenntarthatósági ügyek nem kezelhetők csupán belügyként. „hatékony megoldást igénylő tudja biztosítani költséges monitoring és veszélyelhárító rendszerek kiépítését, a város- és vidéktervezés új szabályozását és összehangolását. E körben olyan új állami és társadalmi összefogást igénylő feladatokról van szó, melyek esetében az egyes országok erőfeszítése csak részleges sikerekkel járhatnak, az összehangolt, tervszerű fellépés – több okból is – elengedhetetlen.” (Józsa, 2019, old.: 10)

A jelenleg zajló 4. ipari forradalom, jelentős átalakulást hoztak a mindennapi életük valamennyi területén. A technológiai és a társadalmi változások együttesen gyakorolnak hatást a különböző társadalmi és gazdasági szektorokra (pl. oktatás, ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások, és így a foglalkoztatás) és a szektorok átalakulása visszahat a technológiára és a társadalomra magára is. Ez pedig további kihívások elé állítja a közigazgatást, amelynek lépést kell tartania az exponenciális fejlődéssel.

A technológia fejlődése azt is eredményezi, hogy egyre több információ áll a rendelkezésünkre, és ezeket egyre hatékonyabban tudjuk használni. Látszólag ez azt is jelentheti, hogy hatékonyabbak lettünk és jobban tudjuk kezelni a kihívásokat. Valójában azonban nem ez a helyzet. „Naivitás vagy cinizmus azt állítani, hogy a gazdasági növekedés fogja megoldani a környezeti gondokat, hiszen éppen ellenkezőleg: az okozza őket. Különösen, ha a gazdasági növekedés – mint sajnos a fejlődő országokra ez jellemző – a nem éppen élvonalbeli technológiák alkalmazására, valamint a környezetintenzív gazdasági szektorok felfutására épül (intenzív, monokultúrás mezőgazdaság, bányászat, nehézipar, vegyipar, nem fenntartható erdőgazdálkodásra alapuló bútortipar stb.)” (Boda, 2006, old.: 5.) A fentiekből is, és a 2015-ben elfogadott ENSZ (ENSZ, Sustainable Development Goals, 2015) fenntartható fejlődési célokból is jó látszik, hogy a XXI. századra elérteztünk arra a pontra, amikor már képesek vagyunk felismerni a probléma rendkívüli összetettségét, súlyosságát és sürgető voltát.

Bár a célokhoz cselekvési tervek és indikátorok (UN, 2018) is társulnak mára, annak még csekély jelei mutatkoznak, hogy ezzel a kihívással képesek lennénk megbirkózni. Elméletek és számítások születtek ugyan arra vonatkozólag, hogy mi a kockázata annak, ha nem leszünk lépéseket (Stern, 2006), illetve az egyes fő kockázati tényezők gazdasági elemzése is évről évre olvasható (WEF, The Global Risks Report 2018, 2018), de vélhetőleg a kényszer hiányában ezek csak tudományos szinten találtak megértő közönségre.

Kétségtelenül vannak kedvező tendenciák és törekvések (elektromos járművek, megújuló arányának növekedése stb.) de ezek összességében nem képesek megfordítani a folyamatokat. Miközben egyre többen emelik fel a hangjukat annak érdekében, hogy a döntéshozók vegyék figyelembe a globális fenyegetéseket, és radikális lépéseket tegyenek a probléma megoldása érdekében.

Az ESG mint az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok megvalósításának gazdasági eszköze

Mivel az Európai Unió (EU) az „első klímasemleges kontinenssé” kíván válni ennek megvalósítása érdekében számos eszköz fejlesztéséhez kezdett hozzá. Ezek egyik központi eleme az ESG⁴ és az EU-taxonómia⁵, amely a piaci szereplőkre vonatkozó szélesebb körű szabályozás részét képezi, mint például a fenntartható pénzügyi közzétételi rendeletet (Finance

⁴ https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance_en

⁵ <https://ec.europa.eu/sustainable-finance-taxonomy/>

Disclosure Regulation – SFDR)⁶ és a vállalati fenntarthatósági jelentésről szóló irányelvet Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD)⁷. A vállalatok már jelentős lépéseket tettek annak érdekében, hogy reagáljanak az ESG-jelentésre vonatkozó szabályozás elvárásaira. De ez az aktivitás várhatóan tovább fokozódik, ahogy tovább szélesedik a kötelezettek köre, és további szabályozásokat fogadnak el vagy léptetnek hatályba. Ezek közül kiemelkedik az EU-taxonómia, amelytől azt várjuk, hogy meghatározza és mérhetővé teszi, hogy mi minősül fenntarthatónak és mi nem (Pettingale, Maupou, & Reilly, 2022).

Fontosabb feladat lenne tehát a közigazgatás jelentéstételi szerkezetének a meghatározása. Nemcsak a szektor kiemelt társadalmi felelősség miatt – bár ez a fő szempont kell legyen –, hanem a gazdasági, foglalkoztatási és társadalmi szempontok miatt is. Nyilvánvaló, hogy ezek a szempontok szorosan összefüggenek, de mivel az ESG egyik alapvető feladata, hogy a jelentéstételi eszközökkel hatást gyakoroljon a gazdaságra, kiemelt jelentőségű, közigazgatási szektort a megfelelő súllyal kezelje.

2. táblázat: *A magyar közigazgatás társadalmi-gazdasági jelentősége számokban kifejezve*

Év	Alkalmazottak száma: Közigazgatás és védelem; kötelező társadalombiztosítás (NACE: O)	Alkalmazottak aránya a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyítva	Átlagos éves bérköltség (a munkáltatói kiadások alapján) milliárd forint
2017	474,79	10,44%	2 089,92
2018	437,72	9,50%	2 097,01
2019	419,73	9,04%	2 204,70
2020	406,57	8,83%	2 343,31
2021	424,85	9,17%	2 528,00

Forrás: KSH, 2022, HR portal, 2022

Amíg nem létezik a közigazgatási szektorra vonatkozó ágazati szabvány addig a tevékenységek alapján be lehet sorolni az egyes közigazgatási funkciókat, például a SASB⁸ ágazati szabványok megfelelő használatával. Így nem szükséges arra várni, hogy megszülessen a hiányzó ágazati szabvány, ha van szándék az ESG közigazgatási bevezetésére.

E kapcsolatok egy része magától értetődő, mások viszont kreativitást igényelnek.

SASB ágazati besorolás: Szolgáltatások/Szakmai és kereskedelmi szolgáltatások

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019R2088>

⁷ https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

⁸ SASB (Sustainability Accounting Standards Board) Fenntarthatósági Számvetési Szabvány Testület <https://sasb.org/>

Közigazgatási funkciók: Állami szuverenitás: külső szuverenitás, belső szuverenitás, politikai funkciók. Gazdasági funkciók: nemzeti valuta kibocsátása. Társadalmi funkciók: bizonyos társadalmi struktúrák védelme és átalakítása. Oktatás: tájékoztatás, örökségvédelem.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az ágazatok azonosak, hanem azt, hogy a működési struktúrájuk kellőképpen hasonló ahhoz, hogy az ágazati szabvány használható legyen. Továbbá a közigazgatás azon többi része számára, amely nem illeszkedik egyik konkrét szektorba sem, szintén a „Szolgáltatások/szakmai és kereskedelmi szolgáltatások” szabványok használatát javaslom, mivel ez elég széleskörű, és átfedésben van a közszolgáltatások többi részével a SASB leírása szerint. Amint egy adott szervezet kiválasztotta a számára leginkább megfelelő egy vagy több ágazati szabványt, megkezdheti a lényegességi elemzést, amely az adatgyűjtés és a kulcsmutatók kiválasztásának, és így az ESG jelentés elkészítésének alapja.

Következtetések

Mivel a közigazgatás áthatja a gazdaság egészét, és a modern államban döntő szerepet kellene játszania a fenntartható fejlődési célok elérésében, azt látjuk, hogy a klasszikus "szennyező" iparágak még mindig a fenntarthatósági kezdeményezések középpontjában állnak.

Az ESG kétségtelenül forradalmi jelentőségű fenntarthatósági eszköz lehet, ha olyan kötelezettségekkel párosul, amelyek nemcsak megkövetelik az auditált ESG jelentések nyilvánosságra hozatalát, hanem ha az azokban szereplő mutatók jelentős hatást gyakorolnak a szervezetek piaci pozíciójára.

A közigazgatási szektor bevonása létfontosságú lenne nem csak azért, mert gazdasági súlya nem vonható kétségbe még a karbonkibocsátás szempontjából sem. De ebben a tekintetben is új dimenziókat jelentene az ESG egyik legnagyobb vállalása, azaz a „scope 3” kibocsátások mérése és csökkentése, aminek révén a teljes indirekt karbon-hatás nyomon követhető lenne. Ez az egyik legelőremutatóbb kezdeményezés az externáliák internalizálására.

A tanulmányban kevés szó esett a szociális dimenzióról. Ez további elemzés tárgyát képezik éppen a közszféra jellegéből adódóan, hiszen a közigazgatás éppen a közjó szolgálatára szolgál. Az eredeti szándék szerint a közigazgatás a közjó szolgálatára létrehozott intézmény: „pro bono publico”.

Az ESG alkalmazásához a következő feladat az érintettek azonosítása és a párbeszéd megkezdése. Mindezek a kezdeményezések támogató fogadtatásra számíthatnak, és közszféra proaktivitása sokszorosán megtérül a katalizátor hatás és az üzleti szféra átállásának felgyorsulása révén.

Irodalomjegyzék

Agárdi, I., & Alt, M. (2021). A mbiltárca elfogadásának generációs különbségei: az X és Z generáció összehasonlítása. *Statisztikai Szemle* 99(11), 1049-1079.

Avelino, F., Grin, J., Pel, B., & Jhagroe, S. (2016). The politics of sustainability transitions. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 18(5), 557-567. doi:10.1080/1523908X.2016.1216782

Balassa, M. (1981). A tájházak muzeológiai és műtárgyvédelmi kérdései. . *Miskolci Hermann Ottó Múzeum Közleményei*.

Balassa, M. (1997). A tájházakról. *A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője*, 15.

Balázs, I. (2018). A közigazgatás. *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. (A. JAKAB, & B. FEKETE, szerk.) Budapest.

Barua, A. (2021. július 28.). *A spring in consumers' steps: Americans prepare to get back to their spending ways*. Forrás: Economics Spotlight: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/economy/us-consumer-spending-after-covid.html>

Bedal, K. (1993). *Historische Hausforschung*. Bad Windsheim.

Berecki, I. (2014). A tájház-hálózat lehetséges szerepe a megtalált, megőrzött hagyomány újraélhetővé tételében. *Kárpát-haza Szemle*, 2. , 22-25.

Bereczki, I. (2009). *Tájházak Magyarországon*. Forrás: tajhazszovetseg.hu: <https://www.tajhazszovetseg.hu/tajhaz-akademia/>

Bereczki, I. (2022. május 20). *Pályázatok nyújtotta fejlesztési lehetőségek tájházak számára*. Tájházi Műhely, Szentendre. Letöltés dátuma: 2023. július 19, forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=DGkbTmuE9fc>

Berey, K. (1978). Népies törekvések és a népi építészet kutatása a század első felének magyar építészetében. *Ethnographia*, LXXXIX., 434-453.

Besenyei, L. (2016). A generáció váltás forradalma. *Opus et Educatio*, 371-378.

Boda, Z. (2006. 04 01). *A gazdasági globalizáció környezeti hatásai*. Letöltés dátuma: 2018. 04 08, forrás: Eszmélet: http://www.eszmelet.hu/boda_zsolt-a-gazdasagi-globalizacio-kornyezeti-hatasai/

Costanza, R., & Patten, B. C. (1995). Defining and predicting sustainability. *Ecological Economics*, 15(3), 193-196. Forrás: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0921800995000488>

Daly, H. E. (1997). *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*. Boston: Beacon Press.

EC. (2023). *Overview of sustainable finance*. Forrás: Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_en

Elsevier. (2018). *Science Direct*. Letöltés dátuma: 2018. 04 11, forrás: <https://www.sciencedirect.com/science/search>

ENSZ. (2015). *Sustainable Development Goals*. Letöltés dátuma: 2018. 09 25, forrás: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

ENSZ. (2019). *Promotion of sustained economic growth and sustainable development*. Letöltés dátuma: 2022. 11 30, forrás: <https://www.un.org/sg/en/content/chapter-ii-promotion-sustained-economic-growth-and-sustainable-development>

European Travel Commission. (2020). *Study on Generation Z Travellers*. Brussel: European Travel Commission.

Formádi, K., Petykó, C., Szalók, C., Jusztin, M., & Holczerné Szentirmai, Á. (2019). motivált utazók, inspiráció és élménykeresők - avagy az Y generáció utazási szokásainak elemzése. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, IV. évfolyam 4. szám*, 11-22.

Füzes, M. (1997). A népi építészter védelme. In *Magyar néprajz IV. Életmód* (pp. 309-311, 320-323).

Gémesi, G. (2011). *Új világ, új generációk*. Forrás: [vikote.blog.hu: http://vikote.blog.hu/2011/08/05/uj_vilag_uj_generaciok](http://vikote.blog.hu/2011/08/05/uj_vilag_uj_generaciok)

GFN. (2018). *Country Trends*. Letöltés dátuma: 2018. 04 13, forrás: <http://data.footprintnetwork.org/#/countryTrends?cn=5001&type=BCpc,EFCpc>

Holden, E., Linnerud, K., & Banister, D. (2016). The Imperatives of Sustainable Development. *Sustainable Development*, 213-226. doi:doi.org/10.1002/sd.1647

HR portal. (2022). *Bérekalkulátor*. Letöltés dátuma: 2022. 12 06, forrás: HR Portal : <https://www.hrportal.hu/berkalkulator.html>

Imre, M. (2016). A közigazgatás kapcsolata a gazdasággal, az államszocializmus és a rendszerváltoztatás gazdasági- gazdaságirányítási átalakulásai Lőrincz Lajos munkásságának tükrében. *Pro Publico Bono – magyar közigazgatás*(3), 152–173.

Józsa, Z. (2019). A közigazgatás funkciói és feladatai. In JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (Szerk.). Budapest.

Kállai, E. (2010). A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a kisebbségi kulturális jogok érvényesülésének vizsgálatáról. . Budapest.

Kates, R. W., Parris, T. M., & Leiserowitz, A. A. (2005). Editorial-What Is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. *Environment*, 1-13. Forrás: <http://www.environmentmagazine.org/Editorials/Kates-apr05-full.html>

Kerekes, S. (1998). *A környezetgazdaságtan alapjai*. Letöltés dátuma: 2018. 04 11, forrás: <http://mek.oszk.hu/01400/01452/html/fenntarthato/index.html>

Kerekes, S. (2018. 03). Kergetjük a lehetetlent A fenntartható fejlődés vad probléma de szelídíteni lehet és érdemes. *Magyar Minőség*, old.: 5-13.

Kökény, L., & Jászberényi, M. (2022). Hogyan utazik a Z generáció? Utazással kapcsolatos szokások és döntési folyamatok vizsgálata. In T. Rátz, G. Michalkó, & M. Zsarnóczky, *Együttműködés, partnerség, hálózatok a turizmusban. Turmiuzs Akadémia (11)* (old.: 187-196).

Székesfehérvár, Budapest: Kodolányi János Egyetem, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, Magyar Földrajzi Társaság,.

Krupa, A. (2009). Néhány gondolat a népi emlékházakról. In *Szlovák néprajzi gyűjtemények Magyarországon* (pp. 11-13). Budapest: Legatum Kft.

KSH. (2022). 20.1.1.9. *Number of employed persons by industries, economic branches and sex – NACE Rev. 2 [thousand persons]**. Letöltés dátuma: 2022. 12 06, forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/en/mun0009.html

Leal Filho, W., Salvia, A., & Paço, A. e. (2022. Július 20). The influences of the COVID-19 pandemic on sustainable consumption: an international study. *Environmental Sciences Europe*, 34(54).

Lélé, S. M. (1991). Sustainable development: A critical review. *World Development*, 19(6), 607-621. Forrás: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0305750X9190197P>

Magyarországi Tájházak Szövetsége. (2020). *Alapszabály*. Forrás: Magyarországi Tájházak Szövetsége: http://www.tajhazszovetseg.hu/sites/default/files/tajhazszovetseg_alapszabaly_2020.pdf

Markard, J., Raven, R., & Truffer, B. (2012). Sustainability Transitions: An emerging field of research and its prospects. *Research Policy*, 41, 955-967. doi:10.1016/j.respol.2012.02.013

Márkus, É. (2010). *Zur Volkskunde der Ungarndeutschen*. Budapest: Trezor Kiadó.

McCrinkle, M. (2009). *The ABC of XYZ Understanding the Global Generations*. McCrinkle Research.

McCrinkle, M., & Wolfinger, E. (2010). Az XYZ ábécéje. A nemzedékek meghatározása. *Korunk, III. folyam*, 13-18.

Meretei, B. (2017). Generációs különbségek a munkahelyen. *Vezetéstudomány*, 10-18.

Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9. doi:10.14448/jes.01.0002

MúzeumDigitár adatbázis. (2020. 12 17). Forrás: *MúzeumDigitár*: <https://hu.museum-digital.org/index.php?t=museum>

Nagy, K. (2016). Az oktatás gazdasági értékei. *Opus et Educatio*, 3(3), 312-323. Forrás: http://epa.oszk.hu/02700/02724/00008/pdf/EPA02724_opus_et_educatio_2016_03_312-323.pdf

Népi Építészeti Program. (2023). Forrás: [telekialapitvany.hu](https://www.telekialapitvany.hu): <https://www.telekialapitvany.hu/nepi-epiteszeti-program/>

NKA. (2023). Forrás: nka.hu: <https://nka.hu/kiemelt-kategoriak/szervezet/rolunk/nemzeti-kulturalis-alap/>

NKA. (2023). Forrás: nka.hu: <https://nka.hu/kategoria/kiemelt-kategoriak/archivum/palyazati-felhivasok/>

Pál, E., & Töröcsik, M. (2013). *Irodalmi áttekintés a Z generációról*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. Letöltés dátuma: 2023. július 22, forrás: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/szervezet/intezetek/mti/pal_torocsik_irodalmi_attekintes_a_z_generaciorol_2013.pdf

Patyi, A. (2017). *Aközizgatási működés jogi alapjai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.

Pettingale, H., Maupeou, S. d., & Reilly, P. (2022. Április 4). *EU Taxonomy and the Future of Reporting*. Letöltés dátuma: 2022. 10 10, forrás: Harvard Law School Forum on Corporate Governance : <https://corpgov.law.harvard.edu/2022/04/04/eu-taxonomy-and-the-future-of-reporting/>

Piui, S. (2010). Generation Z - A New Type Of Consumers. *Analas of the University of Petrosani Economics*, 10(1), 289-298.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants I-II. *On the Horizon*, Vol. 9. No.

Pryshlakivsky, J., & Searcy, C. (2013). Sustainable Development as a Wicked Problem. In S. Kovacic, & A. Sousa-Poza, *Managing and Engineering in Complex Situations Topics in Safety, Risk, Reliability and Quality* (old.: 109–128.). Dordrecht: Springer.

Rest, A. (2002). From “Environmental Education” to “Education for Sustainable Development”. *ENVIRONMENTAL POLICY AND LAW*, 79-85.

Ross, M. (2004). Interpreting the new museology. *Museum and Society*, 84-103.

Rugani, B., & Caro, D. (2020. Október 1). Impact of COVID-19 outbreak measures of lockdown on the Italian Carbon Footprint. *Science of The Total Environment*, 373.

Sætra, H. S. (2021. Július). A Framework for Evaluating and Disclosing the ESG Related Impacts of AI with the SDGs . *Sustainability* , 13(15).

Schultz, É., & Szeidl, K. (2020). A visitor survey of the competitiveness of local museums in Hungary. In A. Aubert, *"Elérési utak a turizmusban - Fenntartható, intelligens és befogadó városi modellek" X. Országis Turizmus Konferencia* (old.: 45). Pécs.

Schwab, K. (2015. január 14). *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond*. Forrás: World Economic Forum: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>

Simpson, M. (1996). *MAking Representations Museums in the Post-Colonial Era*. London: Routledge.

Stern, N. (2006). *Stern Review on the Economics of Climate Change*. London: Government of the United Kingdom. Forrás: http://unionsforenergydemocracy.org/wp-content/uploads/2015/08/sternreview_report_complete.pdf

Streit, E. (2014). A fiatal generáció utazási döntéseinek marketingszempon্তু elemzése. *E-CONOM*, 66-78.

STRN. (2019). *Sustainability Transitions Research Network*. Letöltés dátuma: 2019. 03 24, forrás: <https://transitionsnetwork.org/>

Szmirkó, G. (2019). X, Y, Z - avagy (bor)fogyasztásói generációváltás. *Borászati Füzetek*, 29(4), 42-46. Letöltés dátuma: 2023. július 19, forrás: <https://magyarmezogazdasag.hu/2019/09/02/xy-zavagy-borfogyasztoigeneraciovalta>

Takala, M. (1991). Environmental Awareness and Human Activity. *International Journal of Psychology*, 26(5), 585-597. doi:10.1080/00207599108247146

Tari, A. (2011). *Z generáció: klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom- lélektani szempontok az információs korban*. Budapest: Tercium.

turizmus.com. (2021). *Így utazik a magyar Z generáció*. Letöltés dátuma: 2023. július 19, forrás: turizmus.com: <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/igy-utazik-a-magyar-z-generacio-1177715>

Twenge, J., & Kasser, T. (2013). Generational changes in materialism and work centrality, 1976-2007: associations with temporal changes in societal insecurity and materialistic role modeling. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 883-897.

UN. (2018). *Sustainable Development Goal indicators website*. Letöltés dátuma: 2018. 04 11, forrás: <https://unstats.un.org/sdgs/>

UNWTO, & WYSE Travel Confederation. (2011). *AM Reports - Voluma 2: The power of youth travel*. Forrás:

http://www.platma.org/index.php/mod.publicaciones/mem.descargar/fichero.publicaciones_WYSETC-UNWTO-Reportv21DEFrightjustified_50a034a5%232E%23pdf/chk.656d41b175c921950a0b05d258cf-ae09

WEF. (2018). *The Global Risks Report 2018*. Geneva: World Economic Forum. Forrás: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2018>

WEF. (2019). *The Global Risks Report*. Geneva: World Economic Forum. Forrás: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf

WEF, W. E. (Rendező). (2016). *The Fourth Industrial Revolution* [Film]. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=ChbjZHW2Wwk>